

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ПРАВОВИХ ЕКСПЕРТИЗ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

вул. П. Орлика, 3, Київ, Україна, 01024, тел. (044) 253-34-19

№ 96 від 13.06.2023

Голові
Національного агентства із
забезпечення якості вищої освіти
Андрію БУТЕНКУ

Шановний Андрію Петровичу!

У відповідь на Ваш лист № 768 від 07 червня 2023 року надаємо науково-експертний висновок щодо можливості розгляду Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти скарг/повідомлень щодо наявності у дисертаціях на здобуття наукового ступеня доктора філософії (наукового ступеня доктора наук, кандидата наук) та/або наукових публікаціях, в яких висвітлені наукові результати дисертації, фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації, якщо особа добровільно відмовилася від відповідного наукового ступеня.

Додаток: науково-експертний висновок на 8 арк.

З повагою

Директор

Олексій КОТ

НАУКОВО-ЕКСПЕРТНИЙ ВИСНОВОК

щодо можливості розгляду Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти скарг/повідомлень щодо наявності у дисертаціях на здобуття наукового ступеня доктора філософії (наукового ступеня доктора наук, кандидата наук) та/або наукових публікаціях, в яких висвітлені наукові результати дисертації, фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації, якщо особа добровільно відмовилася від відповідного наукового ступеня

До Науково-дослідного інституту правотворчості та науково-правових експертиз звернулося Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (далі – Національне агентство) з проханням надати науково-експертний висновок щодо можливості розгляду Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти скарг/повідомлень щодо наявності у дисертаціях на здобуття наукового ступеня доктора філософії (наукового ступеня доктора наук, кандидата наук) та/або наукових публікаціях, в яких висвітлені наукові результати дисертації, фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації, якщо особа добровільно відмовилася від відповідного наукового ступеня.

Необхідність одержання науково-експертного висновку обґрунтовується Національним агентством наступним чином.

Відповідно до частини 9 статті 19 Закону України “Про вищу освіту” до повноважень Комітету з питань етики належить розгляд питань порушення академічної доброчесності і внесення відповідних подань до Національного агентства.

Національне агентство розглядає скарги/повідомлення щодо наявності у дисертаціях на здобуття ступеня доктора філософії (наукового ступеня доктора наук, кандидата наук) та/або наукових публікаціях, в яких висвітлені наукові результати дисертації, фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації відповідно до Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України

від 17 листопада 2021 року № 1197, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, Порядку розгляду скарг/повідомлень щодо фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації, затвердженого рішенням Національного агентства від 21 червня 2022 року (протокол № 10) (15)).

Разом із тим, постановою Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року № 502 “Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань підготовки та атестації здобувачів наукових ступенів” було внесено зміни до Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою КМУ від 17 листопада 2021 року № 1197 та доповнено пунктом 50 відповідно до якого особа, яка має науковий ступінь, може добровільно відмовитися від відповідного наукового ступеня, подавши до МОН заяву в довільній формі, засвідчену нотаріально. Протягом десяти робочих днів з дня надходження заяви МОН скасовує рішення відповідної ради та визнає диплом недійсним, про що видається наказ, який розміщується на офіційному веб-сайті МОН.

Враховуючи вищевикладене, Національне агентство звертається з проханням надати науково-експертний висновок щодо того чи може Національне агентство розглядати скарги/повідомлення щодо наявності у дисертаціях на здобуття наукового ступеня доктора філософії (наукового ступеня доктора наук, кандидата наук) та/або наукових публікаціях, в яких висвітлені наукові результати дисертації, фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації, якщо особа добровільно відмовилася від відповідного наукового ступеня.

У контексті сформульованого Національним агентством питання слід зазначити наступне.

Постановою Кабінету Міністрів України “Деякі питання присудження (позбавлення) наукових ступенів” від 17 листопада 2021 року № 1197 було затверджено Порядок присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук.

Порядок є нормативно-правовим актом, який конкретизує норми права загального характеру, встановлює певні вимоги, що регламентують окремі напрями діяльності та вирішує процедурні питання. Порядок має визначати чітку послідовність дій певного процесу.

Національне агентство розглядає скарги/повідомлення щодо наявності у дисертаціях на здобуття ступеня доктора філософії (наукового ступеня доктора наук, кандидата наук) та/або наукових публікаціях, в яких висвітлені наукові результати дисертації, фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації відповідно до Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 та Порядку розгляду скарг/повідомлень щодо фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації, затвердженого рішенням Національного агентства від 21 червня 2022 року (протокол № 10) (15)).

Згідно з пунктом 39 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197 для розгляду питання про позбавлення наукового ступеня до МОН подають звернення (скарги, заяви, клопотання): фізичні (юридичні) особи з інформацією про виявлення порушень вимог нормативно-правових актів з питань атестації наукових кадрів; рада, в якій проводився захист докторської (кандидатської) дисертації, про позбавлення відповідного наукового ступеня цього порядку; **Національне агентство про позбавлення відповідного ступеня.**

При цьому відповідне звернення повинно містити: посилання на вимоги, порушення яких виявлено заявником; інформацію, яка підтверджує факт фабрикації, фальсифікації; наведення джерел неправомірного використання наукових текстів, ідей, розробок, наукових результатів і матеріалів інших авторів без відповідного посилання.

Згідно з пунктом 47 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, Національне агентство розглядає питання щодо скасування рішення разової ради про присудження ступеня доктора філософії у зв'язку з виявленням у дисертації та/або наукових публікаціях, в яких висвітлені наукові результати дисертації, фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації у разі: 1) надходження до Національного агентства скарги особи на рішення закладу про залишення без розгляду її повідомлення щодо наявності у дисертації та/або наукових публікаціях, в яких висвітлені наукові результати дисертації, фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації або про залишення рішення разової ради в силі; 2) надходження до Національного агентства повідомлення щодо наявності у дисертації та/або наукових публікаціях, в яких висвітлені наукові результати дисертації, фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації у разі ліквідації закладу, разова рада якого прийняла відповідне рішення; 3) передачі Апеляційним комітетом на розгляд Комітету з етики повідомлення щодо порушення процедури захисту дисертації, під час розгляду якого виявлені порушення академічної доброчесності, зокрема наявність в дисертації та/або наукових публікаціях, в яких висвітлені наукові результати дисертації, фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

Відповідно до пункту 49 Порядку Комітет з етики на своєму засіданні встановлює наявність або відсутність у дисертації та/або наукових публікаціях, в яких висвітлені наукові результати дисертації, фактів

академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації, про що готує подання та вносить його на розгляд Національного агентства.

За результатами розгляду Національне агентство на своєму засіданні приймає рішення про скасування рішення разової ради про присудження ступеня доктора філософії у зв'язку з виявленням у дисертації та/або наукових публікаціях, в яких висвітлені наукові результати дисертації, фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації або про залишення рішення разової ради в силі.

Згідно з пунктом 28 Порядку розгляду скарг/повідомлень щодо фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації, затвердженого рішенням Національного агентства від 21 червня 2022 року (протокол № 10) (15)) Національне агентство за результатами розгляду подання Комітету з питань етики щодо присудженого ступеня доктора філософії приймає одне з таких рішень: 1) **про скасування рішення разової ради про присудження ступеня доктора філософії у зв'язку з виявленням у дисертації та/або наукових публікаціях, в яких висвітлені наукові результати дисертації, фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації**; 2) про залишення рішення разової ради в силі.

Відповідно до пункту 29 Порядку Національне агентство за результатами розгляду подання Комітету з питань етики щодо присудженого наукового ступеня доктора (кандидата) наук приймає одне з таких рішень: 1) про виявлення в дисертації, за якою присуджено науковий ступінь доктора (кандидата) наук та/або наукових публікаціях, зарахованих за її темою, академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації **та звернення до Міністерства освіти і науки України про позбавлення особи відповідного наукового ступеня**; 2) про невиявлення в дисертації, за якою присуджено науковий ступінь доктора (кандидата) наук та/або наукових публікаціях, зарахованих за її темою, академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

Отже, за умови виявлення в дисертації, за якою присуджено науковий ступінь доктора (кандидата) наук та/або наукових публікаціях,

зарахованих за її темою, академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації Національне агентство повинно звернутися до Міністерства освіти і науки України про позбавлення особи відповідного наукового ступеня.

Водночас за умови реалізації особою права на відмову від наукового ступеня, передбаченого чинною редакцією пункту 50 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою КМУ від 17 листопада 2021 року № 1197, відповідне звернення Національного агентства до МОН позбавлене юридичного сенсу, оскільки за результатами його розгляду МОН не може ухвалити рішення про позбавлення особи відповідного наукового ступеня.

Разом із тим, звертаємо увагу на наявність логічного дефекту у змісті **Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197.**

Так, відповідно до пункту 1 зазначеного Порядку він регулює питання присудження наукового ступеня доктора наук спеціалізованими вченими радами закладів вищої освіти (наукових установ), скасування їх рішень про присудження наукового ступеня доктора наук та позбавлення зазначеного наукового ступеня.

Отже, логічно припустити, що **пунктом 50** даного Порядку може передбачатися право на відмову виключно від наукового ступеня доктора наук.

Водночас граматичне тлумачення норми пункту 50 Порядку дозволяє дійти висновку про можливість добровільної відмови не лише від наукового ступеня доктора наук, але й від наукового ступеня кандидата наук.

Вбачається, що дана неузгодженість повинна бути вирішена шляхом внесення змін до низки нормативно-правових актів, якими унормовано порядок присудження та позбавлення як наукового ступеня доктора наук, так і наукового ступеня кандидата наук.

Відповідно до частини другої статті 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Таким чином, **зважаючи на відсутність легітимної мети** реалізації норми пункту 29 Порядку розгляду скарг/повідомлень щодо фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації, затвердженого рішенням Національного агентства від 21 червня 2022 року (протокол № 10) (15)), Національне агентство не має підстав продовжувати розгляд скарг/повідомлень щодо наявності **у дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії (наукового ступеня доктора наук, кандидата наук)** та/або наукових публікаціях, в яких висвітлені наукові результати дисертації, фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації, якщо особа добровільно відмовилася від відповідного наукового ступеня.

Принагідно зауважимо, що вище викладені висновки не повинні тлумачитися як можливе толерування випадків порушення академічної доброчесності. Так, право на відмову від наукового ступеня не може бути кваліфіковане у якості правомірної можливості “науковця” уникнути юридичної відповідальності.

Так, навіть після відмови особи від відповідного наукового ступеня, заінтересовані особи (зокрема, особи, права інтелектуальної власності яких були порушені особою, що відмовилася від наукового ступеня) мають право на захист (зокрема, право на звернення до суду із відповідною вимогою).

Викладене дозволяє констатувати можливість припинення Національним агентством розгляду скарги/повідомлення щодо наявності у дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії (наукового ступеня доктора наук, кандидата наук) та/або наукових публікаціях, в яких висвітлені наукові результати дисертації, фактів академічного

плагіату, фабрикації, фальсифікації, якщо особа добровільно відмовилася від відповідного наукового ступеня.

завідувач відділу приватноправових досліджень
Науково-дослідного інституту правотворчості
та науково-правових експертиз
Національної академії правових наук України,
кандидат юридичних наук, доцент

Михайло ХОМЕНКО